

МІЖНАРОДНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
«ЄВРОПЕЙСЬКА ШКОЛА БІЗНЕСУ»**

Кафедра менеджменту та економіки

УЗГОДЖУЮ

Директор Навчально-наукового
інституту «Європейська школа
бізнесу»

О. Власенко

" 03 " 09 2021 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри менеджменту та
економіки

Ю. Ремига

" 03 " 09 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НОРМУВАННЯ ПРАЦІ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти:	Перший (бакалаврський) рівень
Ступінь вищої освіти:	бакалавр
Галузь знань:	07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність:	073 «Менеджмент»

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО:

Приватний заклад вищої освіти «Міжнародний європейський університет».

Робоча програма навчальної дисципліни розроблена на основі навчальних планів №0736/21-01, №0736з/21-02, №073п/21-03, №073пз/21-04, схвалених на засіданні Вченої ради університету (протокол №7 від 01.07.2021 р.).

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Професор кафедри менеджменту та економіки,
доктор економічних наук, професор

Ю. Зайцев

Робоча програма навчальної дисципліни обговорена та схвалена на засіданні кафедри менеджменту та економіки, протокол № 8 від «02» 09 2021 р.

Завідувач кафедри менеджменту та економіки

Ю. Ремига

Гарант ОП

Ю. Ремига

Плановий термін між ревізіями – 1 рік
Контрольний примірник

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Нормування праці» складена відповідно до Стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 073 «Менеджмент».

Опис навчальної дисципліни (анотація) В умовах промислової революції та активного розвитку промислового виробництва дуже важливим є дотримання прогресивного співвідношення між обсягом виробництва та кількістю і якістю живої праці. Дане порушення призводить до завищення витрат та послаблення позицій підприємства у конкурентній боротьбі на ринку. Для успішного вирішення цих важливих питань необхідно в організацію виробництва впроваджувати нормування всіх наявних ресурсів. Лише на основі встановлених обґрунтованих норм витрат живої праці та матеріально-речових факторів можна визначати виробничі пропорції використання ресурсів на підприємстві.

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 07 «УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ»	<u>Вибіркова</u>	
Розділів – 2	Спеціальність: 073 «Менеджмент»	Рік підготовки	
Змістових розділів – 2		3-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: <u>написання есе</u>		Семестр	
		5-й	5-й
Загальна кількість годин – 90		Лекції	
		16 год.	4 год.
		Практичні	
Тижневе навантаження: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 3,6	Самостійна робота		
	16 год.	2 год.	
	Вид контролю:		
	58 год.	84 год.	
	Освітній рівень: Перший (бакалаврський) рівень	залік	залік

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система знань щодо планування, здійснення контролю оцінювання та удосконалення трудових процесів у конкретних виробничих умовах, а також затрат робочого часу при різних виробничих процесах.

Міждисциплінарні зв'язки: викладення матеріалу пов'язане з циклом дисциплін спеціалізованої підготовки: «Контролінг», «Аналіз господарської діяльності», «Економічний аналіз», «Фінанси, гроші та кредит» та ін.

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1 **Метою** викладання навчальної дисципліни «Нормування праці» є вивчення теорії і набуття практики регламентування затрат живої праці за різноманітних умов трудової діяльності людини, надання студентам можливості оволодіти системою знань про організацію та нормування оплати праці на підприємстві.

1.2 Основними **завданням** вивчення дисципліни «Нормування праці» є формування таких знань:

- сутності, змісту, завдань нормування праці на різних рівнях діяльності;
- законів, принципів організації нормування праці;
- змісту та принципів аналізу трудових процесів;
- методів вивчення та проектування виробничих операцій;
- змісту, структури поопераційних карт виробничого процесу;
- методологічних основ проектування раціональних режимів праці та відпочинку;
- правових та нормативних документів, що регулюють режими праці та відпочинку;
- методологічних основ нормування трудових процесів та його складових, у тому числі виробничих операцій, трудових рухів, дій та прийомів;
- структури змінного робочого часу та методи її дослідження;
- структури часу використання устаткування та методи його аналізу;
- класифікації видів норм затрат праці;
- методики розрахунків норм затрат праці, норми виробітку, норми обслуговування, норми чисельності, норми керованості, нормованих завдань;
- методів нормування і способів встановлення норм затрат праці;
- методики нормування праці на механічних процесах;
- методики нормування праці за багатOVERстатного обслуговування;
- методики нормування праці допоміжних робітників, зайнятих на транспортних та вантажно-розвантажувальних процесах, на міжремонтному обслуговуванні технологічного устаткування, налагоджуванням устаткування, зайнятих контролем якості продукції;
- методики нормування праці керівників, професіоналів, фахівців, технічних службовців;
- сучасних наукових засад з організації та нормування праці;
- змісту системи управління організацією та нормуванням праці на підприємстві;
- методологічних основ комплексного аналізу організації та нормування праці на підприємстві.

1.3 **Компетентності та результати навчання**, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки

здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті).

Згідно з вимогами стандарту дисципліна забезпечує набуття студентами **компетентностей**:

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, які характеризуються комплексністю і невизначеністю умов, у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів соціальних та поведінкових наук.
Загальні компетентності	ЗК 3. здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу. ЗК 4. здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 5. знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	СК 3. здатність визначати перспективи розвитку організації. СК 8. здатність планувати діяльність організації та управляти часом. СК 10. здатність оцінювати виконувані роботи, забезпечувати їх якість та мотивувати персонал організації. СК 16. здатність розуміти та уміло використовувати математичні та числові методи, які часто використовуються для доцільності прийняття управлінських рішень, в тому числі, у розрізі міжнародної економічної діяльності.

Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

Програмні результати навчання	ПРН 1. Знати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ПРН 2. Зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя. ПРН 7. Виявляти навички організаційного проектування. ПРН 12. Оцінювати правові, соціальні та економічні наслідки функціонування організації в процесі прийняття управлінських рішень. ПРН 18. Ідентифікувати екологічні та економіко-правові наслідки функціонування підприємств в умовах сталого розвитку суспільства.
--------------------------------------	--

Результати навчання. Після опанування дисципліни студент повинен **знати**:

- організаційні аспекти нормування праці на підприємстві;
- основні види класифікації витрат робочого часу;
- методичні основи аналізу витрат робочого часу та зміст етапів вивчення затрат робочого часу;
- нормативні матеріали для визначення норм праці; чинники, що впливають на величину норм;
- вимоги, яким мають відповідати норми затрат праці;
- методи нормування найпоширеніших виробничих процесів;
- методи заохочення працівників щодо зменшення трудомісткості.

уміти:

- проводити аналіз і проектувати раціональний трудовий процес;
- проводити аналіз виробничої операції і проектувати раціональну трудову операцію;
- розробляти і обґрунтовувати доцільність режимів праці та відпочинку;
- визначити нормований і ненормований час;
- визначити показники ефективного використання змінного робочого часу та показники втрат робочого часу;
- проводити хронометражні спостереження робочого часу та аналізувати отриману інформацію;
- встановлювати обґрунтовані норми праці на основі даних хронометражних спостережень;
- розробляти нормативні матеріали для визначення норм праці;
- застосовувати методи створення трудових нормативів;
- встановлювати причини не виконання норм або їх перевиконання, розробляти заходи щодо їх усунення;
- проводити розрахунок трудомісткості продукції за різновидами;
- проводити комплексний аналіз стану нормування праці на підприємстві та аналіз якості діючих норм праці;
- розробляти і обґрунтовувати заходи щодо підвищення рівня нормування праці та розширення сфери нормування;
- розраховувати показники проектної економіки та соціальної ефективності заходів, направлених на покращення організації та нормування праці.

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 год. / 3 кредити ECTS.

ЗМІСТОВИЙ РОЗДІЛ 1 ТРУДОВИЙ ПРОЦЕС ЯК ОСНОВА НОРМУВАННЯ ПРАЦІ

Тема 1. Сутність і значення організації та нормування праці

Поділ праці. Зміст (основні напрямки) організації та нормування праці на різних рівнях економіки. Принципи організації праці та нормування праці їх сутність та обумовленість економічними законами. Мета, завдання організації та нормування праці на різних рівнях економічної діяльності.

Функції нормування праці. Функції нормування праці на підприємстві. Функції нормування праці за умов планової централізованої економіки. Функції та роль нормування праці в ринковій системі господарювання.

Суспільний характер виробництва і об'єктивна необхідність нормування праці. Ефективність виробництва і оптимізація витрат усіх видів ресурсів. Організаційно-економічне соціальне значення нормування праці. Нормування праці, як засіб оптимізації міри праці та її оплати. Мотиваційна роль нормування праці. Нормування праці, як важлива складова організації праці. Історичні етапи розвитку нормування праці.

Тема 2 Робочий час та його складові

Законодавче регулювання робочого часу в Україні. Сутність поняття “Робочий час”. Різновиди робочого часу, відповідно до законодавства в Україні. Скорочений, неповний, ненормований робочий день, нічний робочий час, надурочна робота, чергування. Річний фонд робочого часу одного працівника. Мета та завдання визначення річного фонду робочого часу.

Баланс фонду річного часу одного працівника. Методика його складання. Взаємозв'язок фонду річного часу з іншими показниками економічної діяльності підприємства. Облік робочого часу. Державна статична звітність підприємства з використання робочого часу. Змінний робочий час. Структура змінного робочого часу. Класифікація затрат змінного робочого часу. Мета та завдання вивчення використання змінного робочого часу.

Час роботи і його складові елементи. Час регламентованих і нерегламентованих перерв. Сутність нормованого і ненормованого часу. Структура часу використання устаткування. Час роботи і час перерв. Мета вивчення часу використання устаткування. Шляхи підвищення ефективності використання устаткування.

Тема 3 Економічне обґрунтування режимів праці та відпочинку

Режим праці та відпочинку, їх основні типи, сутність та значення для підвищення ефективності праці. Критерії ефективності режимів праці та відпочинку. Змінний режим праці та відпочинку, сутність та особливості проектування. Тижневі режими праці і відпочинку: їх сутність, вимоги до проектування та основні напрямки їх раціоналізації. Графіки змінності, особливості їх побудови в різних етапах виробництва.

Режим праці і відпочинку протягом місяця (року). Нестандартні режими праці і відпочинку, їх сутність та сфера застосування; режими неповного робочого часу. Гнучкі режими праці, їх сутність, умови застосування та ефективність. Завдання організації праці в проектуванні і впровадженні раціональних режимів праці та відпочинку.

Тема 4 Аналіз і проектування трудового процесу і витрат робочого часу

Мета та завдання вивчення робочого часу. Основні види класифікації витрат часу: працівника, роботи устаткування, тривалості виробничого процесу. Загальна класифікація елементів витрат змінного робочого часу.

Час продуктивної і непродуктивної роботи, час підготовчо-завершальної роботи, час оперативної роботи, час обслуговування робочого місця. Час регламентованих та нерегламентованих перерв. Структура нормованого і ненормованого робочого часу. Структура часу використання устаткування. Необхідний та змарнований час. Структура загального часу тривалості виробничого процесу. Чинники, що впливають на тривалість виробничого процесу.

ЗМІСТОВИЙ РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ НА ВИРОБНИЦТВІ

Тема 5 Методи вивчення затрат робочого часу

Сутність фотографії робочого часу. Мета проведення. Фотографії робочого часу та її основні етапи. Різновиди фотографії робочого часу. Індивідуальна фотографія робочого часу, сутність та мета проведення. Методика проведення. Обробка і аналіз результатів.

Складання нормативного і фактичного балансів робочого часу. Визначення показників, що характеризують фактичне використання робочого часу. Розробка заходів щодо підвищення ефективності використання робочого часу, вдосконалення організації праці.

Тема 6 Норми витрат праці

Роль норм у визначенні витрат і результатів праці. Загальна характеристика норм праці, що застосовуються на підприємствах. Класифікація норм праці. Групування норм за призначенням, сферою поширення, ступенем деталізації, видом витрат часу, періодом дії, методом обґрунтування та кількістю працівників.

Чинники, що впливають на величину норм праці. Визначення питомої ваги технічно обґрунтованих норм праці. Вимоги, яким повинні відповідати норми витрат праці: ступінь обґрунтованості, рівнонапруженість, точність, прогресивність і динамічність. Норми часу, виробітку, чисельності, обслуговування та методика їх встановлення. Нормовані завдання, порядок їх розробки та сфера застосування.

Визначення рівня виконання норм праці окремим робітником, по цеху і підприємству. Методи його розрахунку. Визначення виконання норм праці за змінним (календарним) та фактично відпрацьованим часом.

Тема 7 Організація нормування праці на підприємстві

Служби з нормування праці, їх функції. Організаційні форми управління процесами нормування праці: централізована, децентралізована і змішана. Аналіз організації нормування праці на підприємстві. Аналіз якості чинних норм праці. Об'єктивна необхідність перегляду діючих норм праці. Календарні плани перегляду норм праці та їх зміст.

Організація роботи з перегляду і атестації норм праці. Порядок і організація впровадження прогресивних норм праці. Сучасний науковий підхід управління процесами нормування праці. Вплив систем обслуговування устаткування і робочих місць на тривалість виконання виробничих операцій.

Методика нормування часу обслуговування робочого місця, часу на відпочинок та особисті потреби робітника, часу підготовчо-завершальної роботи. Методи нормування наймасовіших трудових процесів. Встановлення норм часу при виконанні верстатних робіт. Методика розрахунку основного часу на механічних процесах.

Тема 8 Економічна і соціальна ефективність вдосконалення нормування праці

Поняття економічної та соціальної ефективності. Система показників економічної ефективності вдосконалення норм праці та методика їх розрахунку.

Соціальна ефективність вдосконалення норм праці. Взаємозв'язок між економічною і соціальною ефективністю вдосконалення організації нормування праці. Вплив удосконалення нормування праці на ефективність економічної діяльності підприємства.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд.	с. р.	л		п	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
ЗМІСТОВИЙ РОЗДІЛ 1 ТРУДОВИЙ ПРОЦЕС ЯК ОСНОВА НОРМУВАННЯ ПРАЦІ												
Тема 1 Сутність і значення організації та нормування праці Об'єкти нормування праці	8	2	1	-	-	5	12	2	-	-	-	10
Тема 2 Робочий час та його складові	8	2	1	-	-	5	10	-	-	-	-	10
Тема 3 Економічне обґрунтування режимів праці та відпочинку	9	2	2	-	-	5	11	-	-	-	-	11
Тема 4 Аналіз і проектування трудового процесу і витрат робочого часу	9	2	2	-	-	5	12	-	-	-	-	12
<i>Контрольна робота №1</i>	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Разом за змістовим розділом 1</i>	36	8	8	-	-	20	45	2	-	-	-	43
ЗМІСТОВИЙ РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ НА ВИРОБНИЦТВІ												
Тема 5 Методи вивчення витрат робочого часу	11	2	2	-	-	7	7			-	-	7
Тема 6 Норми витрат праці	10	2	1	-	-	7	7	-	-	-	-	7
Тема 7 Організація нормування праці на підприємстві	10	2	1	-	-	7	11	2	2	-	-	7
Тема 8 Економічна і соціальна ефективність вдосконалення нормування праці	11	2	2	-	-	7	6	-	-	-	-	6
<i>Захист індивідуального науково-дослідного завдання</i>	10	-	-	-	-	10	7	-	-	-	-	7
<i>Контрольна робота №2</i>	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Разом за змістовим розділом 2</i>	54	8	8	-	-	38	45	2	2	-	-	41
Усього годин	90	16	16	-	-	58	90	4	2	-	-	84

4. ТЕМИ ЛЕКЦІЙ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сутність і значення організації та нормування праці. Об'єкти нормування праці	2
2	Робочий час та його складові	2
3	Економічне обґрунтування режимів праці та відпочинку	2
4	Аналіз і проектування трудового процесу і витрат робочого часу	2
5	Методи вивчення затрат робочого часу	2
6	Норми витрат праці	2
7	Організація нормування праці на підприємстві	2
8	Економічна і соціальна ефективність вдосконалення нормування праці	2
Разом		16

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сутність і значення організації та нормування праці. Об'єкти нормування праці	1
2	Робочий час та його складові	1
3	Економічне обґрунтування режимів праці та відпочинку	2
4	Аналіз і проектування трудового процесу і витрат робочого часу	2
5	<i>Контрольна робота №1</i>	2
6	Методи вивчення затрат робочого часу	2
7	Норми витрат праці	1
8	Організація нормування праці на підприємстві	1
9	Економічна і соціальна ефективність вдосконалення нормування праці	2
10	<i>Контрольна робота №2</i>	2
Разом		16

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сутність і значення організації та нормування праці. Об'єкти нормування праці	5
2	Робочий час та його складові	5
3	Економічне обґрунтування режимів праці та відпочинку	5
4	Аналіз і проектування трудового процесу і витрат робочого часу	5
5	Методи вивчення затрат робочого часу	7
6	Норми витрат праці	7
7	Організація нормування праці на підприємстві	7
8	Економічна і соціальна ефективність вдосконалення нормування праці	7
9	<i>Захист індивідуального науково-дослідного завдання</i>	10
Разом		58

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ) з дисципліни «Нормування праці» виконується у п'ятому семестрі, відповідно до методичних рекомендацій, з метою закріплення та поглиблення теоретичних знань та вмінь, набутих студентом у процесі засвоєння всього навчального матеріалу дисципліни.

Виконання ІНДЗ є важливим етапом у підготовці до виконання дипломного проекту (роботи) майбутнього фахівця – менеджера.

Індивідуальне завдання є підсумковою самотійною роботою студента, що передбачає використання отриманих знань та навиків під час лекційного та практичного курсів з дисципліни «Нормування праці», тому виконується поступово у кілька етапів відповідно до пройденого матеріалу в межах структури курсу.

Індивідуальна робота реалізується у формі есе, написання якого розкриває глибокі та ґрунтовні знання з обраної теми чи проблемного питання тощо.

Виконання, оформлення та захист ІНДЗ здійснюється студентом в індивідуальному порядку відповідно до методичних рекомендацій.

8. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Укрупнені й диференційовані нормативи, сфера їх використання.
2. Основні принципи нормування праці, їх сутність і обумовленість економічними законами.
3. Основні функції нормування праці.
4. В яких значеннях вживається термін "нормування праці"?
5. Основні завдання нормування праці на сучасному етапі.
6. Розкрийте організаційно-економічне і соціальне значення нормування праці.
7. Етапи розробки нормативів з праці та їх зміст.
8. Зміст "нормування праці" як функції конкретного структурного підрозділу на виробництві.
9. Що є універсальною мірою кількості живої праці і чому?
10. Поясніть, чому існує об'єктивна необхідність застосування норм затрат живої праці.
11. Зв'язок "Нормування праці" з іншими дисциплінами.
12. Наведіть приклади розрахунків окремих економічних показників.
13. Дайте визначення категорій "виробничий процес", "трудовий процес".
14. Дайте визначення виробничої операції. Наведіть конкретні приклади.
15. Охарактеризуйте операцію в трудовому відношенні.
16. Структура змінного робочого часу.
17. Час роботи і його складові елементи.
18. Час перерв і його складові елементи.

19. Зміст державної статистичної звітності підприємства про використання робочого часу.

20. Структура нормованого і ненормованого робочого часу.

21. Структура часу використання устаткування.

22. Структура загального часу тривалості виробничого процесу.

23. Класифікація методів вивчення затрат робочого часу.

24. Фотографія робочого часу, її сутність, мета проведення.

25. Самофотографія, її сутність, мета проведення.

26. Назвіть основні види мікроелементів трудового процесу.

27. Які нормативи називають мікроелементними і чому?

28. Чим відрізняються загально промислові нормативи праці від галузевих?

29. Які допустимі межі точності встановлені для нормативів залежно від типу виробництва?

30. За яких умов є доцільним використання місцевих нормативів?

31. У чому полягає прогресивність нормативних матеріалів?

32. Сутність методу найменших квадратів.

33. Як визначити показник ефективного використання робочого часу?

Розкрийте зміст цього показника.

34. Як визначити величину неприхованих (явних) втрат робочого часу?

35. Як визначити приховані втрати робочого часу? Розкрийте зміст коефіцієнта прихованих втрат робочого часу.

36. Як визначити зростання виробітку (можливе ущільнення робочого часу) внаслідок усунення усіх видів втрат робочого часу?

37. Назвіть етапи проведення фотографії робочого часу. Розкрийте зміст першого етапу вивчення затрат робочого часу.

38. Дайте визначення нормативного балансу робочого часу. Які дані необхідні для його складання?

39. Дайте визначення фактичного балансу робочого часу. На підставі яких даних його складають?

40. На підставі яких даних розраховують норму часу на партію виробів.

41. Сутність і призначення нормативних матеріалів з праці.

42. Класифікація нормативних матеріалів.

43. Вимоги до нормативних матеріалів з праці та умови їх застосування.

44. Зміст і призначення нормативів режимів роботи устаткування.

45. Нормативи часу, їх зміст і особливості застосування.

46. Призначення нормативів чисельності й обслуговування.

48. Дайте визначення норм обслуговування. На основі яких даних розраховують ці норми?

49. Назвіть основні причини високого перевиконання норм праці.

50. Для чого потрібна детальна класифікація норм праці?

51. Як класифікуються норми за їх призначенням?

52. Що треба зробити перш ніж встановлювати норму праці?

53. Дайте характеристику норм праці за сферою їх поширення.

54. Як класифікуються норми праці за ступенем деталізації?
55. Охарактеризуйте норми праці за періодом дії.
56. Охарактеризуйте норми праці за видом затрат часу.
57. Що означає "обґрунтування норми праці"? Які основні чинники впливають на величину норми?
58. Охарактеризуйте досвідно-статистичні норми праці.
59. Які норми праці є технічно-обґрунтованими? Як визначити питому вагу технічно обґрунтованих норм праці?
60. Дайте визначення комплексної норми праці.
61. Назвіть вимоги, яким мають відповідати норми праці.
62. Охарактеризуйте мікроелементні норми праці та сферу їх застосування.
63. Поясніть сутність аналітично-дослідного та аналітично-розрахункового методів встановлення норм праці.
64. Чим відрізняються аналітичні методи встановлення норм праці від сумарних?
65. Охарактеризуйте норму чисельності та назвіть способи її встановлення.
66. Назвіть способи встановлення досвідно-статистичних норм праці.
67. Розкрийте поняття "точність норм праці".
68. Які норми праці називають типовими?
69. Назвіть основні причини невиконання норм праці.
70. Що розуміють під динамічністю норм праці?

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ:

При викладанні навчальної дисципліни «Нормування праці» застосовуються інформаційні та практичні методи навчання: класичні лекції, лекції-дискусії, практичні заняття, консультації з виконання самостійної та індивідуальної роботи студентів, а також виконання есе зорієнтованих на науково-дослідницький пошук студентів, підготовка коротких повідомлень на основі додаткової літератури курсу, письмові завдання при проведенні контрольних робіт.

Методи навчально-пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративний метод, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий або евристичний метод, дослідницький метод.

Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності: індуктивні і дедуктивні

10. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Відповідно до плану вивчення дисципліни «Нормування праці» передбачається проведення поточного та підсумкового контролю:

- поточний контроль передбачає проведення опитування під час практичних занять;
- контроль виконання ІНДЗ та інших видів робіт;
- підсумковий контроль реалізується у вигляді заліку.

Методи контролю:

1. Оцінювання знань студента під час практичних занять.
2. Виконання завдань для самостійної роботи.
3. Виконання ІНДЗ.
4. Проведення проміжних тестів.
5. Проведення поточно контролю.
6. Проведення підсумкового заліку.

11. ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Формою підсумкового контролю є **залік**, який складається очно в період призначений навчально-методичним центром або за індивідуальним графіком, який затверджується навчальним планом. Основною формою підсумкового контролю є відповідь на два теоретичні питання курсу та практичне завдання.

12. СХЕМА НАРАХУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Оцінювання окремих видів виконаної студентом навчальної роботи з дисципліни «Нормування праці» здійснюється в балах відповідно до табл.12.1

Виконані види навчальної роботи зараховуються студенту, якщо він отримав за них позитивну рейтингову оцінку.

Таблиця 12.1

Розподіл балів оцінювання успішності студентів з навчальної дисципліни «Нормування праці»

Розділ I Поточне тестування та самостійна робота											Розділ II Підсумковий контроль	Всього
Змістовий розділ 1					Змістовий розділ 2							
T1	T2	T3	T4	КР1	T5	T6	T7	T8	КР2	ІНДЗ		
-	5	5	5	10	5	-	5	5	10	10	40	100

*T1, T2, ..., T14 – теми занять

**КР1, КР2 – контрольні роботи

***ІНДЗ – індивідуальне науково-дослідне завдання

Поточне оцінювання знань студентів проводиться протягом семестру у наступних формах:

- усного опитування студентів на практичних заняттях та оцінки рівня їх знань;
- перевірки правильності розв'язання практичних задач;
- експрес-опитування (в усній чи письмовій формі).

Загальна оцінка знань студентів за поточним контролем

Результати поточного контролю знань студентів в цілому (за усіма формами робіт) оцінюються в діапазоні від **0** до **60** балів.

Студент допускається до підсумкового контролю за умови виконання вимог навчальної програми та у разі, якщо за поточну навчальну діяльність він набрав не менше **36** балів.

Підсумкове оцінювання знань студентів

Підсумкове оцінювання знань студентів проводиться у формі заліку.

Критерії оцінювання знань під час заліку

Максимальна кількість балів, яку можна отримати на залік складає **40** балів (див. табл. 12.2).

Таблиця 12.2

Розподіл балів оцінювання при підсумковому контролі з навчальної дисципліни «Нормування праці»

Оцінка в балах за поточне оцінювання	Оцінка в балах за підсумкове оцінювання	Оцінка за національною шкалою
54-60	36-40	Відмінно
45-53	30-35	Добре
36-44	24-29	Задовільно
менше 36	менше 24	Незадовільно

Критерії оцінювання відповіді на теоретичні питання на заліку:

1. Повна відповідь на питання, яка оцінюється **«відмінно» (40 балів)**, повинна відповідати таким вимогам:

- розгорнутий, вичерпний виклад змісту даної у питанні проблеми;
- повний перелік необхідних для розкриття змісту питання економічних категорій та законів;
- здатність здійснювати порівняльний аналіз різних теорій, концепцій, підходів та самостійно робити логічні висновки й узагальнення;
- уміння користуватись методами наукового аналізу економічних явищ, процесів і характеризувати їхні риси та форми виявлення;
- демонстрація здатності висловлення та аргументування власного ставлення до альтернативних поглядів на дане питання;
- використання актуальних фактичних та статистичних даних, знань дат та історичних періодів, які підтверджують тези відповіді на питання.

2. Відповідь на питання оцінюється **«добре» (30 балів)**, якщо:

- відносно відповіді на найвищий бал не зроблено розкриття хоча б одного з пунктів, вказаних вище (якщо він явно потрібний для вичерпного розкриття питання) або, якщо:
- при розкритті змісту питання в цілому правильно за зазначеними вимогами зроблені окремі помилки під час: використання цифрового матеріалу.

3. Відповідь на питання оцінюється **«задовільно» (20 балів)**, якщо:

- відносно відповіді на найвищий бал не зроблено розкриття чотирьох чи більше пунктів, зазначених у вимогах до нього (якщо вони явно потрібні для вичерпного розкриття питання);
- одночасно присутні чотири чи більше типів недоліків, які окремо характеризують критерій оцінки питання;

– висновки, зроблені під час відповіді, не відповідають правильним чи загально визначеним при відсутності доказів супротивного аргументами, зазначеними у відповіді;

– характер відповіді дає підставу стверджувати, що особа, яка складає залік, не зовсім правильно зрозуміла зміст питання чи не знає правильної відповіді і тому не відповіла на нього по суті, допустивши грубі помилки у змісті відповіді.

З урахуванням вищевикладеного результати заліку оцінюються в діапазоні від **0** до **40** балів для студентів. При цьому, якщо відповіді студента на заліку оцінені менше ніж на 30%, він отримує незадовільну оцінку за результатами заліку та незадовільну загальну підсумкову оцінку.

Загальна підсумкова оцінка з дисципліни складається з суми балів за результати поточного контролю знань та за виконання завдань, що вносяться на залік.

Загальна підсумкова оцінка не може перевищувати **100 балів**.

Загальна підсумкова оцінка в балах, за національною шкалою та за шкалою ECTS заноситься до заліково-екзаменаційної відомості, навчальної картки та залікової книжки студента (див. табл. 12.3).

Таблиця 12.3

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
66-73	D	задовільно	
60-65	E		
30-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-29	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:

- робоча навчальна програма дисципліни, силабус навчальної дисципліни;
- плани лекцій, практичних занять та самостійної роботи студентів;
- тези лекцій з дисципліни;
- методичні рекомендації та розробки для викладача;
- методичні вказівки до практичних занять для студентів;
- методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів;
- тестові та контрольні завдання до практичних занять;

- перелік питань та завдань для поточного і проміжного контролю знань з дисципліни;
- перелік питань до заліку, завдання для перевірки практичних навичок під час заліку.

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна (базова):

1. Данилевич Н. С., Калина А. В., Твердушка Т. Б., Рудакова С. Г. Вонберг Т. В. Організація та нормування праці. – К.: КНЕУ, 2015. – 389 с.
2. Калина А. В. Організація та нормування праці в сучасному виробництві. – К.: МАУП, 2014. – 390 с.
3. Калина А. В., Мінчан Н. Д. Визначні питання нормування праці. – Дрогобич, 2016. – 128 с.
4. Економіка праці : навчальний посібник [електронний ресурс] / за заг. ред. Г. В. Назарової. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 330 с.
5. Бабенко А.Г., Бондаревська К.В. Нормування праці : навчально-наочний посібник для студентів денної та заочної форм навчання. – Вид. 2-ге, доп. -Дніпропетровськ: Дніпропетровська державна фінансова академія, 2013. – 158 с.

Допоміжна:

1. Головачев, А.С. Организация, нормирование и оплата труда: учебное пособие для студ. вузов / А.С. Головачев, Н.С. Березина, Н.Ч. Бокун и др.]; под общ. ред. А.С. Головачева. – 4-е изд., испр. – Минск: Новое знание, 2008. – 606 с.
2. Ерохова В. А. Нормирование труда: новые подходы к порядку организации // Кадровик. Управление персоналом. 2008. – №6
3. Жорсткі норми для працівників в Японії // www.pib.odessa.ua/?p=922/
4. Данюк В. М., Райковська Г. О. Нормування праці: Зб. завдань і вправ: Навч.посіб. / За заг. ред. В. М. Данюка. – К.: КНЕУ, 2006. – 268 с.
5. Дзюба С. Г. Нормування праці: Навч. посіб. / С. Г. Дзюба, І. Ю. Гайдай. – Донецк: Юго-Восток, 2004. – 133 с.
6. Дячук О. В. Організація, номування та оплата праці: Навч. Посіб / О. В. Дячун – Львів: Афіша, 2001. – 211с.
7. Єрмоменко В. О., Рижков В. С., Коваленко С. О. Основи нормування праці: навч. посіб. К.: ТОВ «Видавництво Дельта», 2006. – 288 с.
8. Багрова І. В. Нормування праці: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 212 с.
9. Васильков В. Г., Василькова Н. В. Організація і управління процесами виробництва: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2011. – 503 с.
10. Ведерніков М. Д., Чернушкіна. Нормування праці: навч. посіб. Львів: Новий світ – 2000, 2011. – 370 с.

11. Верхоглядів Н. І., Ядранський Д. М., Лисенко Ю. В., Слабко Я. Я.. Нормування праці: Навч.-практ. Посіб. К.: 2009. – 368с.

12. Колот А. М., Грішнова О. А., Герасименко О. О. та ін. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник. К.: КНЕУ, 2009. – 711с.

13. Костишина Т. А. Вдосконалення методів оцінки праці та її оплати в контексті інтеграції України до ЄС / Т. А. Костишина // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2005. № 2. Т.1. – С. 129-133.

14. Кравчук О. М. Нормування праці в ретроспективі зарубіжної економічної літератури: науковий погляд на його розвиток // Серія «Економічна теорія та економічна історія»: зб. Наукових праць. Луцьк: Луцький національний технічний університет, 2007. Вип.4. – 413 с.

15. Кузьменко В., Маляєв В. Нормування праці, підґрунтя для підвищення заробітної плати // Праця і зарплата. 2010. №35. С. 4 – 5.

16. Одерій В., Асадуліна В. Нормування праці управлінського персоналу – один із основних напрямків підвищення продуктивності на підприємстві // Податковий вісник України. – 2006. – №29. – С.62 – 63.

17. Організація праці: навч. посіб. / за ред. В. М. Данюка. К.: КНЕУ, 2009. – 332с.

18. Основи нормування праці в народному господарстві України: навч. посіб. Краматорськ, 2001. – 385 с.

19. Процик О. П., Бабій І. В. Сучасні перспективи нормування праці в управлінні бізнесом // www.confcontact.com/2007/may/5_procik.htm/

20. Сандуленко М. Ю. Аналіз діючих систем мікроелементних нормативів з метою можливості їх виконання для удосконалення нормативної бази України / М. Ю. Сандуленко, Т. В. Перепельчук // формування ринкової економіки: зб. наук. праць. Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики. Ч. 1. К.: КНЕУ, 2007. Т. 1. С. 724-729.

15. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ:

1. Президент України <http://www.president.gov.ua>
2. Верховна Рада України. <http://www.rada.gov.ua>
3. Урядовий портал <http://www.kmu.gov.ua>
4. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України <http://www.me.gov.ua>
5. Міністерство фінансів України <https://www.mof.gov.ua/uk>
6. Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua>